
Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I.

Eds. Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš. Bratislava: Chronos, 2006. 440 s.
ISBN 80-89027-19-9

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Úloha světce ve společnosti 5. - 8. století

Jarmila Bednaříková

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila: *The Role of the Saints in the Society from the 5th to the 8th Century A.C.* In: Světec a jeho funkcie v spoločnosti I. Bratislava: Chronos, 2006, p. 55-68.

This course explores both the lives of saints and cultural perceptions of saints in the history of Christianity in 5th-8th century. The impact of Sanctity on world civilization is almost incalculable. He wants place our discussions of saints and christianity within broader societal and cultural contexts.

KEYWORDS: Early Middle Ages, West Christianity, Saints, Legend

Páté až osmé století n. l. je dobou zajímavou z několika hledisek. Úspěšně v ní pokračovala již dříve započatá **syntéza tří důležitých dějnotvorných faktorů**: antického dědictví, křesťanství a vyvíjející se společnosti tzv. „barbarů“. Je to však také období, v němž můžeme **úlohu světce ve společnosti hodnotit přinejmenším ze tří zorných úhlů**. Zaprvé v něm osobnosti, které jsou dnes uctívány jako světci anebo blahoslavení žily a ovlivňovaly nejenom náboženství, myšlení a obecnou etiku, ale i sociální, politické a někdy též vojenské dění své doby. Po této stránce se zaměříme na období 5. století. Biskupové, presbyteri a další církevní hodnostáři v něm přebírali úkoly municipální i státní římské správy, která zejména v okrajových oblastech impéria fungovala již slabě, v některých případech prakticky vůbec. Starali se o zásobování obyvatelstva, pečovali o chudé, o výkup zajatců, byli diplomaty a mluvčími svých obcí ve styku s nepřáteli, dovedli řídit obranu na svém (někdy i cizím – případ gallských biskupů Germana a Lupa v Británii) území. Za druhé se v 5.-8. stol. **rodily a vyvíjely legendy**, které tyto osobnosti oslavovaly a ve svých nejstarších verzích byly většinou tvořeny současníky anebo téměř současníky světců. Za třetí vznikaly **legendy o světcích a mučednických obdobích předchozích** a jejich příběhy byly prakticky využívány – nejenom třeba jako exempla, jako obrazy jiné morálky, než jakou přinášelo tzv. velké stěhování národů a přechodné období mezi antikou a středověkem. Potřeboval je také kult ostatků svatých, nezbytných zejména při zakládání nových kostelů. Potřeba těchto ostatků hrála důležitou roli i ve vzniku legend, majících hrdiny s nejistou nebo prakticky vyloučenou historickou identifikací.

Pro reprezentaci role světce, jak ji vidělo a potrebovalo 5.-8.stol., jsem zvolila

osobnosti, které se svým životem nebo příběhem přimykají k velmi důležité události, od níž v roce 2006 uplynulo právě 1555 let, k proslulé bitvě římské koalice národů a hunské říše na Catalaunských polích, ale také osobnost sv. Severina z Favianis (Mautern). Patří sice již do doby po rozpadu Attilovy říše, pro ilustraci úlohy svěťce ve zvoleném období je však jeho příklad velmi důležitý.

***

Počátky vývoje legend, vznikajících okolo dění roku 451, najdeme někdy již ve 2. polovině 5. stol. Jeden z nejzajímavějších okruhů legend, které pozdní antika a raný středověk kolem hunského vpádu do Gallie vytvořily, vypráví o biskupu **Anianovi z Aureliana (Orléansu)**.

Tato pevnost měla při Attilově tažení do Gallie klíčový význam, neboť hlavní obranná linie této části západorímského impéria nebyla tehdy již na Rýně, ale na Loře.¹ Osvobození Aureliana Římany a jejich spojenci znamenalo ve válce s Attilovým kmenovým svazem zásadní obrát. Přestože tehdy proti sobě nestála jednoznačně strana křesťanská a „pohanská“, Attilovy zvířecí oběti a věštění před bitvou, jak nám je dochoval Jordanes, postavily v očích řady křesťanských spisovatelů celé hunské vojsko na stranu křesťanům nepřátelskou.²

Anianovými zásluhami o osvobození Aureliana se zabývala historická díla, nevyhýbající se využití legendárních prvků (např. Gregorius Turonensis ze 6. stol., takřčený Fredegar ze 7. anebo Liber historiae Francorum z 8. stol.), i legendy jako samostatný literární útvar. Na počátku vývoje anianovské legendy stojí však pozdně antický vzdělanec a významný galský církevní činitel Sidonius Apollinaris.³ Anianus měl podle jednoho z jeho dopisů zachránit svoje město věšteckou schopností a modlitbou, vyslyšenou nebesy. Dopis je adresován biskupu Prosperovi, Anianovu nástupci a nepochybně znalci nedávné historie města, jehož biskupský stolec zaujal. Nějakých dvacet let po osvobození Aureliana byla tedy již mezi církevními činiteli Gallie pověst o Anianových zásluhách rozšířena.

V poslední třetině 6. stol. psal Gregorius z Turonu, jak Anianus zachránil město tím, že všechny jeho obyvatele přiměl k upřímným modlitbám. Byl to dle autora biskup, vynikající rozumem a chvályhodnou svatostí. Navštívil v Arelate (Arles) štáb římského vojevůdce Aëtia a doufal, že duchovními zbraněmi (modlitby, pokání) dosáhne toho, aby díky Boží milosti Aëtius a jeho spojenci přišli Aurelianum osvobodit včas.⁴

Gregoriovo pojetí je podle mého mínění velmi historické. Návštěva biskupa v Arelate měla zřejmě zjistit, zda a kdy budou síly římské koalice doplněny o vizigótské foederáty, kteří se nejprve údajně chtěli na odpor Attilovi postavit až za Loirou. (Alanská posádka Anianova města se navíc chystala zradit.)⁵ Osvobození Aureliana je v Gregoriově podání připisováno světským silám, prováděným milostí

---

¹ Svědčí o tom především usazení silných vizigótských foederátů na jih od Ligeru (Loiry) i usídlení dalších vojenských spojenců Říma – Alanů a Sasů – v blízkosti této řeky.

² Srov. např. Jord. Get. 195n; s vysokou pravděpodobností byli křesťany na hunské straně Ostrogóti, vedle Gepidů nejvýznamnější germánští spojenci Attily; křesťané mohli být i mezi Svěby, poddanými Hunům (vzpomeňme na styky milánského biskupa Ambrosia a markomanské královny Fritigil).

³ Sid. Apoll. Ep. VIII 15, 1 (autor žil v letech ca 430-489).

⁴ Greg. Tur. HF II 7.

⁵ Sidon. Apoll. Carm. VII 328- 350; Jord. Get. 187nn; 190n; 194n; 197.

Boží, kterou pro město vyprosily zbožné skutky biskupa a jeho věřících.⁶

Nejstarší, anonymní legenda, jejíž vznik její editor v edici Monumenta Germaniae historica B. Krusch klade až do doby po sepsání pramene Liber historiae Francorum (dokončen v r. 726/27) zachovala též mnoho z historického jádra událostí. Proto se domnívám, že J. C. Paulin je s datováním této legendy do 6. stol. skutečnosti mnohem blíže, ba pravdu by mohl mít i G. Renaud,⁷ který ji klade na konec 5. nebo počátek 6. stol.

Vyprávění obsahuje jen poměrně málo prvků, na něž jsme zvyklí z legend časů pozdějších. Svým pojetím Anianových zásluh se blíží Eugippiovu dílu Vita s. Severini. Neznámý autor klade sice omylem Attilovo tažení do doby císaře Maioriana (c. 4), jinak však historické zařazení jednajících osob odpovídá. Vystupuje tu i magister militum per Gallias z poloviny 5. stol. Agrippinus,⁸ Aëtiova postava je glorifikována, jak tomu bývalo v pramenech 5. a 6. stol. velmi běžně zvykem (srov. c. 4 a 7). Anianus je zde aktivním organizátorem příprav na obranu města. Jednal o jeho záchraně s Aëtiem a povzbuzoval ho ke spěchu, staral se o stav opevnění, údajně vyjednával i s Attilou (c. 7-9). K jeho ctnostem patřila všestranná péče o svěřenou obec věřících, mj. i o propouštění vězňů (c. 3), pevná víra v Boha a v účinnost duchovních prostředků obrany. Skutečně zázračných motivů tu není velký počet. Anianus sice uzdravuje, vzkřísí člověka, o němž se ostatní domnívali, že je mrtev, předpoví datum nejkritičtější situace a zároveň osvobození města (c. 5, 7 a 10) a jeho prosby k Bohu přivolají nepřízeň počasí, jež Huny na čas zdrží od vojenských akcí (c. 9). Ještě zde však nerozhoduje pouze zázrak. Je naléhavě třeba boje Římanů a jejich spojenců, kteří s pomocí Boží, vyprošovanou zbožným jednáním obyvatel Aureliana, mají překazit Hunům jejich plány (c. 7 a 10).

Historická skutečnost prostupuje do legendy velmi silně⁹ a s pojetím poměru zásluh světských činitelů a světců, jaké se v legendách objevuje teprve postupem času, zápasí. Světská sláva tu ještě není zcela lhostejná. Anianus v Aëtiově táboře říká, že učiní-li vojevůdce a jeho branná moc to, oč jej biskup prosí: *vestra erit evo in omnibus memoranda victoria*. Světský vojevůdce je lidsky sympatickým hrdinou vedle svatého biskupa: *se dicit (scilicet Aëtius) ubique suis suggesionibus, seu vivi seu mori, in utrumque prestum esse*.

K oslavě biskupa však v legendě nestačí, že byl velmi prozíravý, účastnil se vlastně plánování i řízení obranných akcí, organizoval hlídky na hradbách, modlil se, zpíval žalmy a povzbuzoval svou obec věřících k vytrvalosti, zatímco se město pokoušel dobýt král, zvaný v prameni *crudelissimus rex et immanior omnium regum scelere* (c. 7n). Biskupova prozíravost (pochopení, že Aurelianium je klíčem k Římanům dosud hustě osídlené jižní Gallii a posléze k Itálii) je chápána jako prorocký duch, jeho podíl na vítězství nakonec přece jen přesáhne zásluhy těch, kteří bojují světskými zbraněmi, neboť Anianus: *reliquam partem Chunnorum iuxta omnipotentis Dei virtutem suis orationibus effugavit...* Nikdo z Aureliana nebyl zajat, biskupovy modlitby způsobily i to, že země oslabenému městu vydala

⁶ Greg. Tur. HF II 7.

⁷ Lexikon des Mittelalters Bd. I, München-Zürich 1980, str. 644, s. v. Anianus; G. RENAUD, Les miracles de s. Aignan d'Orléans – XIe s., Anal. Boll. 94, 1976, str. 251.

⁸ J. R. MARTINDALE, Prosopography of the Later Roman Empire II, str. 37.

⁹ Moderní historikové kladou podle této legendy datum osvobození Aureliana na 14. červen; srov. např. E. A. THOMPSON, Hunové, Praha 1999, str. 139.

bohatou úrodou. Osvědčený biskup, jenž pomohl v kritické situaci, je přítom s měs-tem už navždy, i po své smrti. Autor legendy dál žádá o jeho ochranu (c. 10 a 11).

Legenda vlastně přechází od jednoho dobového chápání a vyzvedávání úlohy vynikajících církevních činitelů (zastupovali římskou státní správu a samosprávu, a to díky své duchovní autoritě velmi úspěšně, dokázali povzbuzovat zoufající, zabraňovat tak panice a zorganizovat obranu např. i proti „neporazitelnému“ nepříteli, za něhož byl Attila až do r. 451 považován), ke druhému: a tím je naděje, že světec je možno požádat o pomoc v jakékoli situaci i době. Že zázračně působí nejen za svého života, ale už navždycky zůstává se svým lidem, s jeho městem. (Vzpomeňme zde i velmi známého motivu věčné ochrany Říma sv. Petrem.)

Spolupráci duchovní a světské moci připisuje záchranu Aureliana též vzpo-mentá kronika tzv. *Fredegara* a *Liber historiae Francorum*. Podle Fredegara byl Anianus (ahistoricky) římským poslem k Vizigótům (ve skutečnosti jím byl jejich oblíbený galský praefectus praetorio Avitus). Fredegar tu ovšem prezentuje jinak běžnou diplomatickou aktivitu křesťanských duchovních v době tzv. stěhování ná-rodů. Píše také, že město bylo osvobozeno díky Anianovým modlitbám.¹⁰ Líčením Anianových zázraků se nezabývá.

Podle pramene *Liber historiae Francorum* bylo Aurelianum osvobozeno zá-s-luhou Aniana, Aëtia a Thorismunda.¹¹ Podíl světských osobností historie se zde ne-popírá, ale Anianus je uveden na prvním místě.

Jiná legenda o Anianovi než ta, kterou klademe do 6. stol., pochází ze století 9. či 10., a je tedy mladší než právě uvedené historické prameny.¹² Vsouvá do vy-právění též exkurz o původu Hunů, líčení, které většinou vychází z Jordana, dále z Paula Orosia a z malé části z Gregoria Turonského.¹³ Pasáž má zdůraznit zásluhy biskupa, jenž Aurelianum zachránil před etnikem, označovaným jako *genus fero-cissimum*.

Další z legend o sv. Anianovi, která pochází z 10. stol., události kolem osvobo-zení Aureliana netraduje, a proto se jí nebudeme zabývat.

Všechna zde dosud uváděná vyprávění o Anianovi zachovávají jádro histo-rických událostí. Zbožnost, víra a modlitba tu vítězí vedle vojenského zásahu. Biskup, v jehož charakteristice převažuje líčení napodobení hodných křesťanských ctností nad zázraky, všestranně pečuje o svou obec. Dějiny jsou v nich samozřejmě projevem Boží vůle (Aëtius je biskupovými žádostmi pohnut *Deo imperante*, když se objeví oblak prachu, který zvedají Aëtiova vojska, blíží se k Aurelianu pomoc Boží atd.).¹⁴ Lidská obětavost, odvaha, pokora a osobní přístup k víře jsou tu

¹⁰ Fredegar II 53: *Civitas Aurelianes oracionibus beatissimi Aniani liberata est.*

¹¹ LHF 5, recensio B: *Unde sancto Aniano episcopo orante, qui illo tempore erat dignissimus Christi pontifex in eadem civitate et auxiliante per Eiectio (scil. Aetio) Romano patricio et Tursomodo (i. e. Thorismundo) rege Gotorum Chuni cessi atque prostrati hac devicti fugati sunt; recensio A má znění jen mírně odlišné: Id temporis sanctus Anianus episcopus virtutibus praeclarus. Veniente ad eum Egecio patricio Romanorum et Tursomodo rege Gothorum, auxiliante Domino, Chuni ab ipsa civitate, orante sancto Aniano, cum Attelane eorum rege devicti atque prostrati sunt.* Thorismund byl vedle svého otce Theodericha I. vrchním velitelem vizigótských foederátů, po smrti otce na Catalaunských polích se stal jejich novým králem (451-453).

¹² Anal. Boll. II, str. 139n; G. RENAUD, Anal. Boll 94, str. 252.

¹³ Jord. Get. 121nn; Oros. Hist. adv. pag. VII 33, 10; Greg. Tur. HF II 7.

¹⁴ Anonymní legenda ze 6. stol., c. 7; Greg. Tur. HF II 7.

však stále ještě velmi významnými činiteli.

Miracula s. Aniani z 11. stol. zdůrazňují u Aniana spravedlnost, milosrdenství, pohlavní čistotu i jeho proslulost.¹⁵ Anianus se v tomto století objevuje též jako hrdina dalších legendárních příběhů, např. při zázraku v římské bazilice sv. Petra, kde se apoštol na prosby Aëtiovy manželky Pelagie rozhodl přivést jejího muže z Gallie živého.¹⁶ Ani 11. stol., zřejmě proto, že základním pramenem pro *Miracula* bylo dílo Gregoria z Turonu,¹⁷ nepřestává hovořit o spolupráci duchovní a světské moci při záchraně Gallie před Huny: *profetiae spiritu repletus* (scil. Anianus), *propheticico more raptus, Agetium patricium in ultionem persequentium armavit, atque ad succurendum animavit*.¹⁸

V závislosti na historické tradici je svěťci i nadále připisována úloha spolupracovníka světské moci, ovšem nesmírně důležitého, prostředníka mezi vůlí Boží a světským hrdinou historie, jehož role je stále pasivnější (od prakticky svobodného rozhodnutí přežít či zemřít, ale Aurelianu na základě svěťcovy žádosti pomoci, až po právě citované naplnění odhodláním, které však vychází z osobnosti svěťce, jenž Aëtiovi dodal pro vyplnění jeho úkolu potřebné odvahy). I portrét svěťce samotného se přitom vyvíjí: Od obrazu zbožného muže, jenž oplývá moudrostí, vzorně pečuje o svěřený lid a vyznačuje se obdivuhodnými křesťanskými ctnostmi až k líčení člověka, jenž již zaživa může obcovat s apoštolý (sv. Petrem) a je nadán zvláštní milostí, díky níž mu Bůh vyplní každé přání.¹⁹

V anianovských legendách nenajdeme rysy, které by ukazovaly na zplnění křesťanské víry, průnik magie a starého plyteismu. Bylo to snad způsobováno právě konfrontací s dochovanými spisy historiků, od nichž se legendy nechtěly příliš odchýlit, aby neztrácely na své věrohodnosti.

S činy sv. Aniana (a také sv. Martina z Toursu) jsou často srovnávány skutky **sv. Genovefy (Jenovefy)**. Nejstarší legenda o ní se svým vznikem hlásí do doby franského Childeberta I. a i moderní bádání ji klade do období okolo r. 520.²⁰ Jenovefina pomoc se za válečných událostí projevila dvakrát. R. 451 vyzvala obyvatele Paříže, aby z města neprchali, neboť Paříž zkáza nepostihne a aby se chránili modlitbami, posty a vigiliemi. Jenovefina zásluha jsou legendisty hodnoceny výše než Anianovy. Ten sice za pomoci „Agetia“ dokázal dosáhnout osvobození svého města. Paříž díky Jenovefiným modlitbám však hunské obléhání vůbec nepoznala.²¹

Podruhé zachránila tato svěťce Paříž v době jejího obležení Franky. Již Chlodvík a jeho manželka Chrothildis jí dali údajně vystavět baziliku.²²

Jenovefa byla ve 2. polovině 5. stol. jakousi duchovní vůdkyní Paříže a brala na sebe starosti, běžné v té době pro duchovní moc: péči o zásobování obyvatel, diplomatická jednání i starost o udržení pořádku a naděje za nebezpečných situací.

¹⁵ G. RENAUD, Anal. Boll. 94, str. 252; *ibid.*, str. 256.

¹⁶ U Gregoria z Turonu je tímto partnerem sv. Petra nejspíše sv. Pavel (HF II 7).

¹⁷ G. RENAUD, Anal. Boll. 94, str. 258.

¹⁸ *Ibid.*, str. 257n.

¹⁹ Muselo ovšem jít o *pia vota* prosebníků; Srov. G. RENAUD, o. c., str. 257n.

²⁰ Acta sanctorum Ianuarii III otiskla dvě legendy o sv. Genovefě, lišící se pouze v detailech (Vita I = sl. 138-143; Vita II = sl. 143-147); k datování vzniku legendy srov: Lexikon des Mittelalters Bd. IV, München-Zürich 1989, sl. 1234, s. v. Genovefa.

²¹ Vita Genov. II. 10n a III. 40.

²² *Ibid.* VII 34; XI 55.

Důležitost duchovních zbraní je v její vzpomínané legendě oproti anianovskému okruhu zdůrazněna silněji.

Příkladem vytvoření a rozvíjení legendy kolem konkrétní historické události, ale s vysokou pravděpodobností neexistujících osob v oblastech, kterým scházely starší příběhy mučedníků a vyznavačů, je čtení u panně **Ursule (Voršile)**. V knize *Rok se svatými* je legenda o sv. Voršile uvedena,²³ aniž by se autoři pokusili vysvětlit chronologické rozpory, s Voršilíným příběhem spojené. Píše se tu, že zemřela buď r. 304, nebo obecněji ve 3. či 4. stol. v Kolíně nad Rýnem, a zároveň to, že historickým jádrem voršilské legendy může být vystěhování provinciálů z Britannie do Bretaně. Ani tato událost, ani hunské tažení do Gallie, tvořící historické pozadí dochované Voršiliny legendy, však tomuto datování neodpovídají. Podle J. Kreimera²⁴ byl základem legendy náhrobní nápis z Kolína (Colonia Agrippina) římské doby, věnovaný zemřelé osmileté dívce jménem Ursula.

Tzv. Clematiův nápis z Voršilina kostela v Kolíně nad Rýnem, hovořící již o usmrcených pannách - mučednicích, bývá někdy datován již do 4./5. stol., zatímco Kreimer jej klade až do století 7. či 8.²⁵ Pozdější datování by lépe odpovídalo skutečnosti, že v martyrologiích se zmínky o nich objevují teprve v 9. stol. a jméno Ursula dokonce až v dochované legendě, vzniklé ve století desátém, kde se setkáváme i se jménem Clematiovým. V Clematiově nápisu samotném nejsou uvedena ani jména ani počet dívek, jež měly být zabity.²⁶

Zásluhu o záchranu Colonie Agrippiny před Huny (o obléhání tohoto města v r. 451 se historické prameny nezmiňují) legenda připisuje jedenácti tisícům andělů (původně pouze 11 andělům), kteří se po zavraždění Voršily, cestující z Britannie do Gallie za svým snoubencem, a pannen z jejího doprovodu hunskými válečníky objevili a Huny obrátili na útěk. Díky Voršilíným ostatkům získalo prý město Kolín stálou ochranu. Poněkud neobvyklé je to, že tato mučednice nebyla zabita kvůli své křesťanské víře, ale za běžných válečných událostí, i když prý projevovala velkou obětavost a své družky se statečně snažila chránit.²⁷ Při vývoji legendy došlo ke zvýšení počtu zavražděných z původních 11 na 11 tisíc,²⁸ což napomohlo tomu, že mnoho nově zakládaných kostelů severní Gallie a Porýní mohlo být opatřeno ostatky, připisovanými některé z usmrcených pannen. Jinak bylo tyto relikvie třeba získávat např. v Itálii, na římském Východě, na jihu Gallie apod.

Legenda nepochybně staví na několika různých, do jedné doby shrnutých historických podnětech. Tažení Hunů, kteří nerespektovali právo církevního azylu a zabíjeli i kněze v kostelech,²⁹ nabízelo velmi vhodnou příležitost spojit příběh,

²³ W. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*. Kostelní Vydří 1994, str. 547n.

²⁴ J. KREIMER, *Studien zum frühen Christentum in Niedergermanien*. Köln 1993, str. 195n; srov. E. DASSMANN, *Die Anfänge der Kirche in Deutschland von der Spätantike bis zur fränkischen Zeit*, Stuttgart 1993, str. 184n.

²⁵ E. WIMMER in: *Lexikon des Mittelalters* Bd. VIII, München 1997, sl. 1332, s. v. Ursula; J. KREIMER, o. c., str. 195n.

²⁶ C. 17 in *Anal. Boll.* III, str. 17n; srov. cit. *Lexikon des Mittelalters* Bd. VIII, sl. 1332n.

²⁷ O důležitosti Voršiliny legendy pro město Kolín svědčí to, že v jeho městském znaku je i 11 kapek krve, symbolizujících panny-mučednice; MANSI II, sl. 1376; *Der große Brockhaus* Bd. 10, Leipzig 1931, str. 321-325, s. v. Köln am Rhein.

²⁸ Možnost záměny: *XI M. V. (XI martyres virgines)* za: *XI milia virginum*.

²⁹ Greg. Tur. HF II 6.

jejíž legenda vypráví, právě s ním. (Za velmi podobným účelem, tj. získání ochrany a ostatků svatých mučedníků, se v Porýní zřejmě rozšířila i známá legenda o tzv. thébské legii, spojovaná s dobou Diocletianova pronásledování, jejíž tvorba byla ukončena v 10. stol.³⁰ a která též s vysokou pravděpodobností – alespoň pro porýnské prostředí – historické jádro postrádá.)

Rusy Voršiliny legendy (válečná situace je vyřešena jen zázrakem, bez spolupůsobení světských historických činitelů), ukazují na její vznik spíše v 7.-10, nežli v 5.-6. století.

Svým vznikem mezi nejstarší patří zato legenda o městě Mettis (Metz, které bylo r. 451 Huny zničeno) a prvomučedníku **sv. Štěpánovi**. Podle Gregoria z Turonu nemohlo být ani na přímluvy sv. Štěpána města pro hříchy jeho obyvatel ušetřeno,³¹ ale kaple tohoto svěťce, v níž spočivaly některé jeho ostatky, zůstala při obecném plenění a ničení nedotčena. Tento příběh měl vykreslit to, co Gregorius z Turonu ostatně vyjádřil expressis verbis: že svatý Štěpán má *u Hospodina nějaký vliv*.

Osud města Mettis byl také podnětem pro vytvoření legendy o tamějším biskupu **Auctoru (Victorovi)**, spojené s vyprávěním o Servatiovi či Aravatiovi, biskupu v civitas Tungrorum (Tongern). Podle pramenů nacházejících se v edici Acta sanctorum byli zajatci z Mettis,³² mezi nimiž se nacházel i biskup Auctor (Victor), zásluhou tohoto svěťce propuštění, neboť Hunové tak dlouho bloudili v ustavičné tmě, dokud biskupa nepožádali o pomoc. Zde se nejspíše rovněž odráží role biskupů doby tzv. stěhování národů při výkupu zajatců a vyjednáváních s barbarskými vládci. Podobně jako v případě legendy o kapli sv. Štěpána i v této silně vystupuje do popředí morální hledisko. Město Mettis jako celek nemohlo být zachráněno, neboť jeho obyvatelé hřešili.

Biskup Auctor (Victor) je ovšem uveden mezi účastníky koncilu v Colonii Agrippině r. 346, jehož akta nesou jeho podpis.³³ Nemohl tedy být současníkem událostí r. 451. V těchže aktech je uveden i **Servatius (Aravatus)**, údajný zachránce Tongern před hunským nebezpečím. V době, kdy se synoda konala, mohli být nepřáteli, ohrožujícími Tongern, nejspíše Frankové.³⁴ Domnívám se, že Servatiův příběh byl legendisty do r. 451 zařazen proto, aby přesunutí biskupství z civitas Tungrorum do Traiecta (Maastricht) nemuselo být připsáno útokům Franků,³⁵ kteří byli velmi hrdí na svoji katolickou ortodoxii a mnohé ze své někdejší pohanské minulosti se snažili zahladit. Nemusíme tedy zpochybňovat úlohu biskupa Servatia při obhajobě zájmů obyvatelstva oblasti Tongern, pouze vročení jeho působení.

***

³⁰ Srov. J. KREIMER, o. c., str. 205; E. DASSMANN, o. c., str. 133n; H. v. PETRIKOVITS in RAC 76, sl. 586.

³¹ Greg. Tur. HF II 6.

³² Acta sanctorum Augusti X, str. 537; srov. Paulus Diaconus, Gesta episcoporum Mettensium (MGH Script. II).

³³ MANSI II, sl. 1371-1374.

³⁴ Moderní badatelé, kteří kladou Servatiovo působení do poloviny 5. stol., však nechybějí – srov. např. Lexikon des Mittelalters Bd. VII, München-Zürich 1995, sl. 1782n, s. v. Servatius.

³⁵ Srov. Greg. Tur. HF II 5; k útokům Franků např.: Ammian. XVII 8, 2; Zosim. III 6, 2-4; B. KRÜGER (editor), Die Germanen Bd. II, Berlin 1983, str. 384; R. GÜNTHER – A. R. KORSUNSKIJ, Germanen erobern Rom, Berlin 1985, str. 146; E. ZÖLLNER, Geschichte der Franken bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts, München 1970, str. 18n; k hrdosti Franků na jejich křesťanství srov. např. Prologus maior Legis Salicae 4.

Jedním z nejzajímavějších okruhů legend, které ukazují měnící se úlohu svěťce ve společnosti 5.-8. stol., je nepochybně příběh poměrně dobře známé historické osobnosti – **biskupa Lupa z Tricasses (Troyes)**. Kratší verzi Lupova životopisu pokládají Bollandisté za starší, delší, která je základem obřadů konaných na Lupovu počest v jeho kostele v Troyes, kladou zhruba do doby od poloviny 8. stol. do r. 889.³⁶

B. Krusch se domnívá, že kratší verze legendy vznikla na přelomu 8./9.stol. a jejímu líčení nepřikládá téměř žádnou historickou věrohodnost. Ve slovníku *Lexikon des Mittelalters* najdeme její datování už do počátku 6. stol. Nicetius z Trevíru a Gregorius Turonensis také již v 6. stol. hovoří o zázracích v bazilice sv. Lupa v Troyes.³⁷ To ovšem ještě neznamená, že byl již tehdy oslavován i za své zásluhy v době hunského vpádu.

Sv. Lupus byl obdivovaným teologem, požívajícím vážnosti nejen např. u Sidonia Apollinaria, ale i romanizovaného a christianizovaného Franka Arbogasta Mladšího,³⁸ byl známým bojovníkem za ortodoxii, atd. Sidonius, jeho současník, který vzpomíná záchrany Aureliana Anianem, se však o Lupovi v souvislosti s událostmi r. 451 nezmiňuje, nečiní tak ani žádný z pozdně antických kronikářů, vydaných v Mommsenově edici *Chronica minora*, nepíše o tom historik Jordanes, apod. Za stejně významné jako mlčení Lupova současníka a přítele Sidonia Apollinaria pokládám mlčení Gregoria z Turonu, jenž uvádí i případy, které právem můžeme pokládat za smyšlené nebo alespoň značně přizpůsobené účelům, jimž měly sloužit.³⁹

I v případě legend o sv. Lupovi můžeme takových praktických účelů najít hned několik. Město Troyes potřebovalo svatého patrona se zásluhami o jeho obyvatele. Bylo třeba získat ostatky s apotropaickou schopností, která byla prokázána už za života příslušného biskupa, ukázat podíl duchovní moci na historických událostech světodějného významu a tím pravděpodobně také posílit pozici církve v boji se světskou mocí.

Starší, kratší legendární životopis sv. Lupa z Troyes tvrdí, že v době, kdy hunské vojsko tísnilo Gallii, bylo město Tricasses bez vojenské ochrany (*armis immunita*, scil. civitas) a navíc, což je samozřejmě pravda, leželo v otevřené rovině. Tehdy se biskup utekl k osvědčené pomoci a město zachránil *supernae opis auxilio*. Attila byl sice barbarský a nelítostný, ale jakýmsi šestým smyslem rozpoznal biskupovu velikou víru a nařídil mu, aby ho doprovodil až k řece Rýnu. Biskup s ním měl jít pro jeho osobní ochranu i pro bezpečí jeho vojska (*pro incolumitatis suae statu exercitusque sui salute*).

³⁶ Acta sanctorum Iulii XXIX, str. 56nn; terminus *post quem* pro vznik delší legendy je dán dopsáním a rozšířením se díla Bedy Venerabila *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, které o biskupu Lupovi říká, že své město zachránil modlitbou, podobně jako martyrologium Maura Hrabana z 1. poloviny 9. stol. (srov. cit. Acta sanctorum, str. 51; Beda Ven., o. c., I 17nn; PL 90, sl. 1151n).

³⁷ B. KRUSCH, MGH Scr. rer. Merov. III 1, 1896, str. 118n; Lex. des Mittelalters Bd. VI, München-Zürich 1993, sl. 15, s. v. Lupus 3; Greg. Tur. Lib. De gloria confess. 66; Epp. Austras. 8 (MGH Epp. III, str. 119-122).

³⁸ Srov.: Sid. Apoll. Epp. IV 17, 3-5; VI 1; VI 4; VII 13, 1; VIII 11, 1n; VIII 15, 1; IX 11.

³⁹ Již uvedená legenda o sv. Servatiovi, příběh nejmenovaného biskupa z města Vasatensis (Bazas), zázrak s Hunem, který se pokusil vzít zlatý věnec z hrobu sv. Martinu v Turonu (Greg. Tur. Liber in gloria mart. I 13; I 72; tentýž, Vitae patrum, PL 71, sl. 915).

Tato slova nás jistě nemálo zarážejí. Biskup měl nekřesťanu Attilovi, který v Gallii napáchal mnoho škod a nešetřil ani kostelů a duchovních osob, zajistit bezpečný návrat. Pokud by biskup z Tricassů Attilu na sever skutečně doprovázel, šlo by mu zřejmě o výkup zajatců.⁴⁰ Uvažovat by se dalo i o tom, že Lupovým cílem mohlo být náboženskými prostředky působit na mysl barbarů, lehce přístupnou nadpřirozenému, a odvracet tak od obyvatel Gallie alespoň největší krutosti války. Podstatnější však pro nás je, co viděl v působení biskupa-svěťce galský autor, pravděpodobně ne dřívější než ze 7. stol. Biskup byl jakýmsi živým amuletem, jeho zázračná moc působila bez ohledu na víru a morálku Attily, na činy jeho vojska, pustošícího zemi, a to v jejich prospěch. Není zde místa pro spolupráci věřícího obyvatelstva se svěťcem, pro učení o hříchu a trestu, pro rozdíl mezi zbožnými a bezbožnými skutky. Ukazuje se zde dosti zřetelně působení nepřilíš do hloubky christianizovaného, nejspíše barbarského prostředí, reliktů polyteismu a magie.

Naproti tomu mladšímu textu Lupova životopisu morální náboj nechybí. Město Mettis hyne pro hříchy obyvatel, kroky hunských dobyvatelů občas vede sám satan, Attila, „nad něhož nikdo není zločinnější“, vyšle posly do Tricassů a zdejší biskup vytrvává ve zbožných dílech tak dlouho, dokud se ve snu nedozví, že má Attilovi naproti vyslat svého žáka Memoria a několik dalších. Všichni tito vyslanci až na jednoho zahynou, ale pomocí velmi naivně popisovaného zázraku umírá také Attila.⁴¹

V kapitole 45 přichází pak (opět živý) hunský král k městu a bojuje se u městských bran. Biskup s ním hovoří a dovídá se, že před hradbami stojí *flagellum Dei*. Vpustí tedy Attilu do bran, ale Hunové jsou z Boží vůle raněni slepotou a nemohou nikomu ublížit, zatímco jiná galská města, do nichž pronikli, od nich utrpěla velké škody. Lupus v této anonymní legendě Attilu vlastně vpustil do města proto, aby se na hunském králi mohla projevit Boží moc.⁴²

***

Dosavadní okruh vybraných legend a jiných historických pramenů nám ukazuje různé stránky úlohy svěťce v dějinách 5.-8.stol. Je to praktická a v legendách posléze oslavená činnost žijících velmi zbožných, vzdělaných a administrativně zdatných mužů či žen, kteří jsou schopni nejen plnohodnotně nahradit chybějící nebo nedostačující státní správu určitých oblastí,⁴³ ale dokázat také víc,

⁴⁰ O dobývání Tricassů Huny se žádný historický pramen, zabývající se Attilovým tažením r. 451, nezmiňuje; výčet dobytých nebo obléhaných měst, který prameny přinášejí, však nemusí být úplný.

⁴¹ Acta sanctorum Iulii VII, delší legenda c. 36-44.

⁴² Uherský historik 16. stol. Nicolaus Olahus, arcibiskup ostřihomský, jenž zemřel v Trnavě r. 1568, využil stejné látky jinak; Lupus podle něj otevřel hunskému králi brány, neboť byl bičem jeho Boha; vedl dokonce králova koně za uzdu; Attila nikomu v Tricassech neublížil z vlastní vůle a i uprchlé obyvatelstvo poslal zpět domů do města (srov. cit. Acta sanctorum, str. 64). Tendence Olahova líčení je jasná – učinit z Attily důležitý nástroj Boží vůle a dodat tak vlastně gloriolu uherskému královskému rodu Arpádovců, kteří tvrdili, že Attila byl jejich předkem.

⁴³ Srov. např. : Ven. Fort. Carm. XII 42; Eugippius, Vita s. Severini, ed. R. NOLL, Berlin 1963, str. 131, vysvětlivky ke kap. 17, 1; F. de MARTINO, Wirtschaftsgeschichte des alten Rom, München 1985, str. 487; J. M. BLAZQUEZ, Die Rolle der Kirche in Hispanien in 4. und 5. Jahrhundert, Klio Bd. 63, 1981, Hf. 2, str. 658; R. GÜNTHER – H. KÖPSTEIN et al., Die Römer an Rhein und Donau, Berlin 1985, str. 383n; J. DUMMER, Eugippius über die Rolle der Kirche in der Übergangsepoche, Klio Bd. 63, 1981, Hf. 2, str. 640.

než by pravděpodobně dokázaly úřady světské. V nebezpečných, leckdy i zoufalých situacích povzbudit svoji obec vírou v Boží milost a zároveň těchto situací využít k prohloubení křesťanského života, křesťanské i obecné morálky, k prokazování skutků víry a milosrdenství.

Nezastupitelnou roli měli církevní činitelé vůči „barbarům.“ Jejich vzdělanost, duchovní moc i pověst o zázracích, které vykonali, působila na mysl lidu, jenž sféru sakrální a profánní prakticky neodlišoval a byl značně otevřen působení nadpřirozeného, ve prospěch napadaných.

Dovídáme se také, že světci, jenž se v kritických situacích osvědčili, byla už stále připisována ochranná moc, uctívání jeho ostatků a vytvoření legendy napomáhaly pocitu bezpečí světcových ctitelů, bylo možno se k němu i nadále obracet. Pokud byla světcova pomoc v legendách spojena s jeho příkladným životem a s jeho působením na prohloubení víry i u ostatních křesťanů, byla úloha světce též rolí učitele správného, bohublého života.

Nacházíme ovšem i jasné snahy o nadřazení duchovní moci nad světskou, která v ranějších legendách má ještě určitou, třebaže podřízenou roli, a posléze již na události nepůsobí. K ochraně města před takovým válečným nebezpečím, jaké nepochybně představovalo Attilovo tažení do Gallie, stačí duchovní zbraně a zázračný zásah světce. Zvláště u legend, které vznikaly v prostředí franské říše, je toto úsilí poměrně snadno pochopitelné (král zde jednal s církví v podstatě jako s církví zemskou a snažil se ji ovládat).

Objevují se také legendy, připisované světcům, které jako historické osobnosti nelze identifikovat. Vznik voršilské legendy nebo vyprávění o tzv. thébské legii souvisejí nepochybně mj. s nutností získávat pro nově zakládané kostely ostatky svatých a zakládání co nejčtetnějších kostelů pomáhalo christianizovat či rechristianizovat různá „barbary“ i Romány osídlená teritoria. Víra v pomoc mučedníků, jejichž ostatky byly získány a v přispění světců, jejichž činnost byla spojována s konkrétním místem, navíc v těžkých časech tzv. stěhování národů zvyšovala pocit bezpečí obyvatelstva určité oblasti.

Nejméně sympatické rysy ze svrchu uvedených nese starší legenda o sv. Lupovi. K tomu, aby člověk dosáhl ochrany světce, není třeba nepáchat hříchy, ba dokonce ani mít křesťanskou víru. I takováto, v podstatě magická úloha světce, se ve společnosti námi sledovaného období objevovala. (Doplňme ještě např. zprávu Gregoria z Turonu o zázračném působení ostatků sv. mučedníka Sergia z Rusafy - Sergiopole).⁴⁴ Na druhé straně je třeba připomenout, že zejména „barbar“ tzv. temných staletí mezi antikou a středověkem právě tuto napůl či zcela magickou roli světce potřeboval, neboť byl po dlouhá předchozí období zvyklý obracet se na svá božstva prakticky pouze rituálními úkony (i když morální hledisko, jakým byla např. víra ve světový řád, také nechybělo) a vyznával zásadu, latinsky formulovanou jako *do ut des*.⁴⁵

Takřka pravým opakem tohoto extrémního pojetí úlohy světce je jako historický pramen vysoce ceněný legendární životopis sv. Severina, jehož autorem je

⁴⁴ Greg. Tur. HF VII 31.

⁴⁵ Srov. i: J. BEDNAŘIKOVÁ, Antika, křesťanství a myšlení christianizovaných Germánů pozdně antického období a části raného středověku. In: Evropa mezi vědou a vírou, Brno 2001, str. 9-17.

opat kláštera v Lucullaneu u Neapole Eugippius.⁴⁶ Legenda líčí situaci obyvatel provincií Norika a Raetie, zejména pak Norika ripense, po r. 455, kdy zanikla Attilova říše. Ze Severinovy činnosti poznáváme celou škálu povinností, kterou na sebe v oné době církevní činitelé brali v zastoupení hroutící se civilní a vojenské správy římské říše.

Situace Norika a Raetie byla v době, kdy sv. Severinus přišel odněkud z východních oblastí impéria do Favianis (Mautern) velmi neutěšená. Barbaři volně procházeli jejich územím a olupovali obyvatelstvo o majetek, neuschovaný za hradbami, odvlékali zajatce, plenili venkovské okolí měst a útočili i na města sama.⁴⁷

Biskup z Mautern usiloval o propouštění zajatců, staral se o zásobování zajatých, jakož i všeho chudého a hladovějícího obyvatelstva v okruhu své působnosti potravinami a šatstvem.⁴⁸ Jednou z nejzajímavějších pasáží legendy je ta, v níž Severinus náboženskými prostředky donutí bohatou vdovu Proculu, aby v době velkého hladu, kdy lodí s obilím, posílaným římským státem, uvízly v ledu na řece Innu, dala na trh své zásoby obilí, s kterými hodlala spekulovat.⁴⁹ *Cur, inquit, nobilissimis orta natalibus, cupiditatis te praebes ancillam et extas avaritiae mancipium, quae est docente apostolo servitus idolorum? .... Quam ob rem subveni tibi potius quam pauperibus ex his, quae adhuc te aestimas Christo esuriente servare.* Ještě před jejich oficiálním zavedením církví přiměl obyvatele horního Podunají k odvádění desátků, určených potřebným (c. 17, 2; 17, 4 a 18, 1n).

Významná byla i Severinova diplomatická činnost. Využil strachu krále Rugiů Flaccithea před Ostrogóty, aby mu připomenul, že je třeba žít v míru i s nejslabšími, úspěšně působil i na jeho nástupce Felethea a Feletheova bratra Ferderecha, na Feletheovu manželku Giso nebo na alamanského krále Gibulda.⁵⁰

Byl také iniciátorem obranných bojových akcí – např. ve Favianis, kde mohl spolupracovat s římským tribunem Mamertinem, jenž měl prý k dispozici ještě hrstku ozbrojenců. K boji proti barbarům dokázal podnítit i obyvatele města Quintanis (Künzing) a Batavis (Pasov). Město Commagenis (Tulln) dovedl zase zbavit nepříjemné „ochrany“ Rugiů, Germánů, které si tamější lidé pozvali jako jakési své místní foederáty, ti se však stále víc stávali jejich pány.⁵¹

Velmi dobře dokázal odhadnout situaci a věděl, která města mají ještě šanci se proti útokům barbarů udržet a která ne. Navrhl vystěhování lidu z Ioviaka (Schlößen), jehož obyvatelé ho však neposlechli a doplatili na to. Prvním městem, které provinciálové opustili, bylo pak Quintanis, odkud se přestěhovali do Batavis. Na radu sv. Severina, který poznal, že ani toto město se déle neudrží, se poté uchýlili do Lauriaka (Lorchu).⁵² Nakonec sv. Severinus využil nabídky krále Felethea, aby se Římané z Lorchu přestěhovali do měst, která platila Rugiům daň a vešla tak s nimi do jistého právního vztahu, jenž je chránil od přímého plenění. (Biskupovo sídlo Favianis bylo jedním z nich).⁵³ O významné roli Rugiů v tehdejší severním

⁴⁶ Eugippius: Vita s. Severini. Ed. R. Noll, Berlin 1963.

⁴⁷ Eugipp. 1, 1-3 a 5; 4, 1; 11, 1; 17, 4; 24, 3; 25, 3; 27, 1; 28, 1; 30, 1-4; 31, 1.

⁴⁸ Ibid. 3, 1-3; 9, 1; 8, 2; 10, 1n; 12, 7; 17, 18, 1n; 19, 3-5; 28, 2n; 29, 1; 44, 1.

⁴⁹ Ibid. 3, 2.

⁵⁰ Ibid. 5, 1-2; 19; 31, 2-6; 40, 1-3; 42, 1-3.

⁵¹ Ibid. 1, 3n; 2; 4, 1-4; 27, 1-2.

⁵² Ibid. 24, 1-3; 27, 1-3; 28, 1.

⁵³ Ibid. 31, 1-6.

Noriku svědčí to, že po jejich porážkách od Odoakera a jeho bratra Onoulfa (Hunwulfa) r. 487/8 byla situace zdejšího obyvatelstva natolik neudržitelná, že Odoaker nařídil jeho přestěhování do Itálie. Vzali tam s sebou i tělo v r. 482 zemřelého biskupa Severina.⁵⁴ Byl jejich ochráncem a přímluvcem zaživa a přáli si, aby to tak zůstalo i nadále.

Zázraky mají i v Eugippiově díle své místo, ale převažují tu popisy humanitární činnosti sv. Severina, působení jeho autority, výmluvnosti a také jeho zbožných vlastností, včetně askese (srov. např. c. 17, 2; 39). Severinus přišel do neklidného západořímského pohraničí, aby zde ve skutečně velice těžkých podmínkách sloužil svým bližním. Eugippiova práce o jeho životě, pocházející z počátku 6. stol., prezentuje úlohu světce jako toho, kdo sám pomáhá lidem a svou zbožností získává pomoc Boží, vzbuzuje úctu u barbarských válečníků, dokáže přenést slovo Boží do denní praxe (případ vdovy Proculy apod.) a zároveň je tím, na jehož pomoc budou spoléhat i další generace.

***

5.-8. stol je tedy dobou, v níž můžeme sledovat úlohu žijících světců přímo v jejich církevní a sociální praxi, ale zároveň máme k dispozici i legendy o nich a můžeme se poučit, jak se náhled na roli a možnosti světce vyvíjel. Za zvláště cennou tu považuji příležitost pozorovat, jak se víra ve věčnou ochranu zbožného člověka rodí z konkrétních, zcela historických skutečností, z etických a lidských kvalit osobnosti, které jsou zároveň i věčným, následováním hodným příkladem, jenž může pomáhat za zcela změněných časových i zeměpisných poměrů. Na druhé straně však můžeme také vidět, že v této době do křesťanství proniká touha po starém pohodlném spoléhání se na apotropaické bytosti a magickou roli náboženství. Vznikají rovněž legendy kolem nejspíše smyšlených osobností, k jejichž vytváření přispívá mj. zvýšená potřeba ostatků svatých pro nově zakládané kostely.

Nepochybně však doba 5. až 8. stol. světce a jejich způsob života i myšlení velmi potřebovala. Dokud tito zbožní mužové a ženy žili, pomáhali svým současníkům překonat jedno z nejtěžších období lidských dějin a snažili se zachraňovat nejvyšší etické hodnoty. Byli mezi těmi, kteří pomáhali převést dožívající antickou společnost do středověku a usilovali přitom o co největší zmírnění krutostí, jež tento přerod provázely. Uvedená staletí potřebovala jejich osobní příklad, jenž býval syntézou nejlepších křesťanských a antických hodnot v čase, kdy se nová společnost tvořila s poměrně vysokým stupněm bezohlednosti a dravosti, kdy ozbrojená loupež byla opět tak jako např. v homérských časech pokládána za čestný způsob získávání bohatství i sociální prestiže.⁵⁵ Odsoudit by se možná dalo pojetí, jaké najdeme ve starší legendě o sv. Lupovi. Ale i tady je třeba mít na mysli, že tehdejší lidé žili ze značné zčásti ve věku ještě nekonsolidovaných společností, ve věku úzkosti, a je samozřejmě otázkou, zda jim potřebu jistoty, byť z hlediska dnešního křesťana primitivní, a dokonce oproštěnou od veškeré etiky, máme skutečně právo vytýkat.

PhDr. Jarmila Bednařiková, CSc.; Ústav klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, A. Nováka 1, 660 88 Brno (jarmilab@phil.muni.cz)

⁵⁴ Ibid. 44, 4-7.

⁵⁵ Ílias XI 670-681; k tomu však srov.: Hésiod. Erga kai hémerai 320-326 (pro již konsolidovanou společnost 7. století); dále srov. článek citovaný sub 45.

Seznam pramenů

- Acta sanctorum quotquot toto orbe coluntur vel a catholicis scriptoribus celebrantur.* Ed. J. Bollandus... operam et studium contulit G. Henachenius. Editio novissima. Curante J. Carnendet. Bruxellis 1864 sqq. Volumina: Ianuarii III, Bruxellis 1863; Iulii VII, Bruxellis 1867; Iulii XXIX, Bruxellis 1868; Augusti X, Bruxellis 1867.
- Ammianus Marcellinus*, *Rerum gestarum libri qui supersunt.* Ed. W. Seyfarth. Leipzig 1978.
- Analecta Bollandiana* (*Revue critique d' hagiographie*). Vol. II. Edd. C. de Smedt, G. van Gooff, J. de Bacter. Paris – Bruxelles 1883; vol. III. Edd. iidem, Paris – Bruxelles 1884. Vol. 94, 1976 (G. Renaud: *Les miracles de s. Aignan d' Orléans – XIe s.*).
- Beda Venerabilis*, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum.* Edd. J. E. B. Mayer et J. R. Lumby. Cambridge 1881. (*Beda der Ehrwürdige, Kirchengeschichte des englischen Volkes.* Ed. J. Spitzbart. Darmstadt 1997.)
- Epistulae Austrasicae.* MGH Epp. III. Ed. W. Gundlach. Berolini 1892.
- Eugippius*: *Das Leben des heiligen Severin.* Lateinisch und deutsch. Ed. R. Noll. Berlin 1963.
- Fredegarii et aliorum Chronica.* Ed. B. Krusch. MGH Scr. rer. Merov. II. Hannoverae 1888. (PL 71, Parisiis 1879).
- Gregorius Turonensis*, *Liber in gloria confessorum; Liber in gloria martyrorum; Vitae patrum.* Edd. B. Krusch et W. Levison. MGH Scr. rer. Merov. I 1. Hannoverae 1885 (nové vydání 1951); také: PL 71, Parisiis 1879.
- Gregorius Turonensis*, *Libri historiarum X (Historia Francorum)*, edd. B. Krusch et W. Levison. MGH Scr. rer. Merov. I 1, Hannoverae 1885 (1951).
- Hrabanus Maurus*, *Martyrologium.* PL 119. Parisiis 1864.
- Jordanes*, *Getica.* Ed. Th. Mommsen. MGH AA V 2. Berolini 1882. (Edd. G. Giunta - A. Grillone. Roma 1991).
- Liber historiae Francorum.* Ed. B. Krusch. MGH Scr. rer. Merov. II. Hannoverae 1888.
- Mansi, J. D.*, *Sanctorum conciliorum omnium nova et amplissima collectio.* Florentiae 1759-1857. Vol. II, Florentiae 1759.
- Orosius, Paulus*, *Historiarum adversum paganos libri VII.* Ed. K. Zangmeister. Vindobonae 1882.
- Paulus Diaconus*, *Gesta episcoporum Mettensium.* Ed. G. Pertz. MGH Scriptorum II. Stuttgart 1976.
- Sidonius Apollinaris*, *Epistulae et carmina.* Rec. P. Mohr. Lipsiae 1895.
- Venantius Fortunatus*, *Carmina.* Ed. B. Krusch. MGH Scr. rer. Merov. II. Hannoverae 1888.
- Vita Aniani episcopi Aurelianensis.* Ed. B. Krusch. MGH Scr. rer. Merov. III. Hannoverae 1896, str. 104-117.
- Zósimos*, *Nea história.* Ed. L. Mendelssohn. Lipsiae 1887.

Seznam použité literatury

- BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Antika, křesťanství a myšlení christianizovaných Germánů pozdně antického období a části raného středověku.* In: *Evropa mezi vědou a vírou.* Brno 2001. Str. 9-17.
- BEDNAŘÍKOVÁ, J.: *Stěhování národů.* I. vyd. Praha 2003. II. vyd. Praha 2004.
- BLAZQUEZ, J. M.: *Die Rolle der Kirche in Hispanien in 4. und 5. Jahrhundert.* *Klio* Bd. 63, 1981, Heft 2, str. 649-660.
- DASSMANN, E.: *Die Anfänge der Kirche in Deutschland von der Spätantike bis zur frühfränkischen Zeit.* Stuttgart 1993.

- DUMMER, J.: Eugippius über die Rolle der Kirche in der Übergangsepoche. Klio Bd. 63, 1981. Heft 2, str. 639-642.
- GÜNTHER, R. – KÓPSTEIN, H. et al.: Die Römer an Rhein und Donau. Berlin 1985.
- GÜNTHER, R. – KORSUNSKIJ, A. R.: Germanen erobern Rom. Berlin 1985.
- KREIMER, J.: Studien zur frühen Christentum in Niedergermanien. Köln 1993.
- KRÜGER, B. (editor): Die Germanen. Ein Handbuch. Bd. II. Berlin 1983.
- Lexikon des Mittelalters Bd. I, IV, VI, VII a VIII. München-Zürich 1980; 1989; 1993; 1995 a 1997.
- MARTINDALE, J. R.: The Prosopography of the Later Roman Empire vol. II. Cambridge 1980.
- MARTINO, F. de: Wirtschaftsgeschichte des alten Rom. München 1985.
- PETRIKOVITS, H. v.: Germania Romana. RAC X/76. Stuttgart 1977, sl. 548-649.
- THOMPSON, E. A.: Hunové. Praha 1999.
- WOOD, I. N.: Early Merovingian Devotion in Town and Country. Studies in Church History 16, 1979, str. 61-76.
- ZÖLLNER, E.: Geschichte der Franken bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts. München 1970.
http://de.wikipedia.org/wiki/Ursula_von_K%C3%B6ln (28. 11. 2006).

Summary

The Role of the Saints in the Society from the 5th to the 8th Century A.C.

Jarmila Bednařiková

This paper is devoted to the role of some saints living in the 5th century and some legends created from the 5th to the 8th century. (Bishop Anianus from Orléans, st. Genovefa from Paris, st. Lupus from Troyes, st. Stephen, the legends about bishops Auctor –Victor from Metz, Aravatus – Servatius from Tongern, st. Ursula, and further it is spoken here about the Commemoratory of st. Severinus from Mautern, written by the abbot Eugippius). We are showing here the social, political and military activity of the living saints, they often very successful substituted the authorities of the state and also their picture in the legends and its changes in the course of time. The purposes of the formation of some legends are here discussed, too. On one hand we can see, that an important part of legends of this time have as a heart of their story really historical examples of life of pious men and woman, those, which were very important in the preserving of the highest values of life and helped to many contemporaries to survive the cruelties of the great migration period. Such legends do not practically present the traces of „barbarization“ of Christian faith and can serve as very good examples for the Christians of many epochs. On the other hand we can see also the return of some customs of polytheism and magic, the effort to renew the old easy depending on apotropaic beings, which are affectable by rites only, without any claims of ethics.